

**Patrimoni Artístic: Vies d'Estudi i Tècniques
d'Anàlisi**

Codi: 43006
Crèdits: 12

Titulació	Típus	Curs	Semestre
4313768 Anàlisi i Gestió del Patrimoni Artístic	OB	0	1

Professor/a de contacte

Nom: Montserrat Claveria Nadal

Correu electrònic: Montserrat.Claveria@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Altres indicacions sobre les llengües

Els treballs d'aquest mòdul es poden presentar en català, castellà, italià, francès i anglès. A classe es parlarà en català i castellà.

Equip docent

Mariano Carbonell Buades

Montserrat Claveria Nadal

Antonio Peña Jurado

Joan Duran Porta

Prerequisits

Cap.

Objectius

eEl programa del Mòdul 1 té un caràcter investigador i constitueix el primer pilar del curs pel que fa a la iniciació a la recerca. El mòdul s'articula a l'entorn de 3 seminaris centrats en un tema d'estudi. L'objectiu dels seminaris consisteix a acostar l'estudiant al procés de "fabricació" de la recerca en matèria artística; s'examinen les seves fases, metodologies, fonts i tècniques, així com la diversitat de punts de vista que entren en joc o cal tenir en compte en un procés d'investigació.

Competències

- Avaluar d'una manera realista i honesta el grau de rigor del treball propi.
- Conèixer i comprendre els sistemes d'anàlisi propis i aliens de la investigació del patrimoni artístic, la teoria i la història de l'art.
- Definir, projectar, planificar i elaborar un treball d'investigació de l'àmbit de la història de l'art i del patrimoni artístic, crític, amb aportacions originals i seguint els paràmetres científics actuals.
- Discriminar entre investigació rellevant i divulgació cultural.

- Organitzar el temps i els recursos propis en el desenvolupament de projectes d'investigació: establir objectius, temporització i compromisos d'actuació.
- Que els estudiants siguin capaços d'integrar coneixements i enfrontar-se a la complexitat de formular judicis a partir d'una informació que, encara que sigui incompleta o limitada, inclogui reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels seus coneixements i judicis.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements adquirits i la seva capacitat de resolució de problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seva àrea d'estudi.
- Reconstruir i analitzar críticament les posicions dels principals investigadors actuals del patrimoni artístic, utilitzant les categories i el lèxic que els caracteritzen.
- Sintetitzar i integrar de manera sistemàtica els principals elements d'informació significativa per a l'activitat investigadora i professional.
- Tenir i comprendre coneixements que els aportin una base o l'oportunitat de ser originals en el desenvolupament i l'aplicació d'idees, sovint en un context d'investigació.

Resultats d'aprenentatge

1. Avaluar d'una manera realista i honesta el grau de rigor del treball propi.
2. Conèixer disciplines, així com mètodes i tècniques d'anàlisi per a la interpretació del patrimoni artístic, com ara la paleografia, l'epigrafia, l'arqueometria i les diferents anàlisis usades pel restaurador.
3. Conèixer els tipus d'argumentació i les maneres de presentar els resultats d'altres investigadors de manera que siguin útils per a l'enfocament i desenvolupament de la investigació pròpia.
4. Discriminar entre investigació rellevant i divulgació cultural.
5. Distingir mètodes d'anàlisi practicats per l'historiador de l'art per a l'estudi i la interpretació del patrimoni artístic, com ara el formal, l'estilístic, l'iconogràfic i el comparatiu.
6. Dur a terme un projecte de treball d'investigació de manera ben argumentada i planificada.
7. Identificar les principals metodologies pròpies i alienes necessàries per desenvolupar un treball d'investigació.
8. Interpretar les obres d'art d'una manera integral.
9. Organitzar el temps i els recursos propis en el desenvolupament de projectes d'investigació: establir objectius, temporització i compromisos d'actuació.
10. Que els estudiants siguin capaços d'integrar coneixements i enfrontar-se a la complexitat de formular judicis a partir d'una informació que, encara que sigui incompleta o limitada, inclogui reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels seus coneixements i judicis.
11. Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements adquirits i la seva capacitat de resolució de problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seva àrea d'estudi.
12. Sintetitzar i integrar de manera sistemàtica els principals elements d'informació significativa per a l'activitat investigadora i professional.
13. Tenir i comprendre coneixements que els aportin una base o l'oportunitat de ser originals en el desenvolupament i l'aplicació d'idees, sovint en un context d'investigació.

Continguts

Seminari 1

Tema: *El uso de spolia en la arquitectura tardoantigua y medieval (siglos IV-XIII)*

Professor: Antonio Peña (UAB)

El estudio del reaprovechamiento de elementos arquitectónicos, sobre todo de época romana, en construcciones de época tardoantigua y medieval constituye una línea de investigación que remonta a la década de 1930. Desde entonces, numerosos especialistas han prestado su atención a este fenómeno tan extendido en la arquitectura de Italia y, en especial, de la propia Roma. El propósito principal del seminario será analizar las claves que rigen el uso de *spolia*, término latino aplicado al material reutilizado, su repercusión en la imagen de los edificios en los que se integra y la ideología que subyace en el proceso. Todo ello, ilustrado con una serie de ejemplos selectos de diferentes regiones del Mediterráneo.

1. Cuestiones generales. Concepto de *spolia*. Historia, formas y causas del reaprovechamiento.

2. Antigüedad Tardía (siglos IV-VII). Roma e Imperio bizantino (arquitectura civil y religiosa).
3. Alta Edad Media (siglos VIII-X). Arquitectura cristiana (Imperio carolingio y Sacro Imperio) e islámica (omeyas de Siria y Mezquitas de Córdoba y de Qayrawan).
4. Plena Edad Media (siglos XI-XIII). Roma, Pisa y Venecia.

Seminari 2

Tema: Tresors d'orfebreria i esmalt al romànic català. De la recerca històrica a la recuperació patrimonial i museogràfica

Professor: Joan Duran-Porta (UAB)

L'orfebreria és l'art veritablement "major" dels segles medievals. La poca atenció que encara avui li dedica la historiografia és, en part, conseqüència de l'escassetat d'obres rellevants conservades, però també fruit de prejudicis crítics derivats de l'assumpció de criteris anacrònics de jerarquia de les arts. Malgrat que, en l'àmbit català, la conservació de mobles i objectes metàl·lics és especialment exigua, les fonts escrites constaten la importància de l'orfebreria romànica i permeten valorar amb justícia el seu relleu artístic i funcional. El curs es planteja amb un doble objectiu: d'entrada, visualitzar l'exuberant panorama orfebre dels segles xi a xiii que reflecteixen els documents i, per altra banda, destacar els valors patrimonials de les peces conservades. En aquest sentit, s'abordarà l'anàlisi de diversos projectes museogràfics i discursos expositius que integren objectes metàl·lics, i es reflexionarà sobre la necessitat de formular propostes noves que permetin integrar convincentment l'orfebreria en els discursos dominants (de recerca i de divulgació) sobre l'art català de la plena edat mitjana.

1. *L'orfebreria de la plena Edat Mitjana*. Panorama general de l'orfebreria europea: terminologia, materials i tècniques (tractadística), artífexs i focus de producció. El col·leccionisme modern i els orígens de la historiografia. Problemes i debats historiogràfics generals. La recerca sobre orfebreria medieval a Catalunya.
2. *Orfebreria a Catalunya: fonts documentals i obra conservada*. La recerca documental com a suport bàsic. Tipus de fonts i d'informacions. Alguns aspectes particulars: orígens dels materials, notícia dels artífexs, interessos dels promotors. Els tresors eclesiàstics (i laics) i els seus valors econòmics. Tipologies de l'orfebreria religiosa: del gran mobiliari a l'utilatge litúrgic. Importància i caracterització dels objectes profans. Importacions i producció local.
3. *El mobiliari de metall en el romànic català*. La decoració dels altars: taules frontals, laterals, baldaquins, retaules. Aspectes terminològics i documentals. Panoràmica de mobles documentats. Estudis particulars: els frontals d'or de Ripoll i de Girona (i la difusió del seu model a la península ibèrica). Els baldaquins de plata de Ripoll. Del metall a la fusta: la imitació de l'orfebreria i les seves motivacions i practiques.
4. *Els esmalts*. L'esmalt com a procediment decoratiu en l'orfebreria medieval. Les tècniques: esmalt *cloisonné* i esmalt *champlevé* (i altres tècniques). Focus de producció i evolució de l'esmalt a l'Occident medieval: del món carolingi a la producció del romànic. Ús i producció d'esmalt *cloisonné* a la Catalunya del segle xi. La importació de productes llemosins en *champlevé*: vies d'arribada i persistència del producte. Un debat obert: la imitació local de l'obra de Llemotges.
5. *L'orfebreria com a patrimoni artístic (I)*. Obra conservada i exposada. Anàlisi de les col·leccions dels museus catalans (i comparativa internacional). Procedències i discussions: evolució dels criteris d'adquisició de peces. Els museus i la recerca: aportacions al coneixement de les peces mitjançant anàlisis de laboratori.
6. *L'orfebreria com a patrimoni artístic (II)*. El valor de l'orfebreria en l'espai expositiu. Criteris de selecció i exposició de peces. Necessitats i recursos per a l'exhibició. L'espai expositiu com a discurs històrico-artístic. Activitat pràctica a l'aula: definició i justificació d'un projecte expositiu relacionat amb l'orfebreria.

Activitat complementària: Visita al Museu Episcopal de Vic (MEV). 1) Marc Sureda (conservador del MEV): el museu i les seves col·leccions. 2) Joan Duran-Porta: l'orfebreria medieval. 3) Rafael Cornudella: els retaules gòtics i del primer Renaixement. Aquesta activitat és un complement dels seminaris de J. Duran-Porta (Mòdul 1) i de R. Cornudella (Mòdul 2)

Seminari 3

Tema: El cardenal Antoni Despuig. Col·leccionisme, Grand Tour i cultura il·lustrada

Professor: Marià Carbonell (UAB)

Un dels arguments preferents de la historiografia historicoartística dels últims quaranta anys -però que conserva tota l'actualitat- és el de les relacions artístiques establertes entre els diversos territoris hispans i els estats italians, en general, i amb Roma, en particular. Un dels períodes més estudiats, tot i algunes llacunes incomprensibles, és l'època de la Il·lustració. En aquest seminari es vol abordar aquesta problemàtica a partir d'alguns exemples concrets i, sobretot, del cas paradigmàtic del cardenal mallorquí Antoni Despuig, segurament el col·leccionista espanyol més important de la seva generació (tant d'antiguitats com de pintures), impulsor d'excavacions arqueològiques, protector d'artistes pensionats a Roma, redactor d'una guia del *Grand-Tour* (si més no pel que fa a l'itinerari italià) i promotor d'empreses artístiques a Mallorca. El seminari també té l'objectiu de donar a conèixer l'activitat d'altres individus potser menys famosos però molt significatius de la cultura i els gustos del seu temps, en particular dels països de parla catalana.

1. *Grand Tour*, col·leccionisme i cultura il·lustrada. Aspectes generals.
2. Relacions artístiques Espanya-Itàlia al segle XVIII. *Dramatis personae*: eclesiàstics, polítics, noblesa, artistes.
3. Els *grand-touristes* hispans. Casos pròxims: els illencs Francesc J. d'Olives, Cristòfol Vilella, Antoni Despuig.
4. El cardenal Despuig com a col·leccionista d'antiguitats. Professora convidada: Manuela Domínguez.
5. El cardenal Despuig com a promotor artístic.
6. El panorama a Catalunya. Professor convidat: Francesc Miralpeix (Universitat de Girona).

Activitat complementària: A més dels professors convidats ja esmentats, està prevista la intervenció del professor Sergio Rossi (Caravaggio: fortuna crítica des de la Il·lustració i perspectives actuals d'estudi).

Activitat complementària: 7ª Jornada Mercat de l'art, col·leccionisme i Museus, Palau de Maricel (Saló d'Or), Sitges, 26 d'octubre de 2018. Coordinació científica: Bonaventura Bassegoda (UAB) i Ignasi Domènech (Museus de Sitges)

Sessions de seguiment del projecte del treball de fi de Màster.
Professora : Montserrat Claveria.

Metodologia

Classes expositives, conferències i visites a conjunts artístics. Es valorarà la participació dels estudiants a classe.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Conferències i visites a conjunts artístics.	16	0,64	3, 8, 10, 11, 13

Avaluació

Assistència i participació activa als seminaris: 30 %

Tutories seguiment del projecte de Treball fi de Màster: 20%

Presentació escrita del primer Guió del projecte del Treball de fi de màster elaborat amb la supervisió del tutor del treball: 50 %.

El projecte ha de contenir:

1. Una presentació dels objectius, les raons de la tria del tema i les preguntes que us formuleu d'entrada.

2. Un **primer guió del treball**, és a dir, un primer esquema raonat del treball, un primer esbós on constin els aspectes que voleu tractar en el vostre treball. Per elaborar aquest primer guió comptareu amb l'assessorament dels vostres tutors. Naturalment, a mida que avanceu en la recerca, podeu modificar determinats aspectes del guió inicial.

3. Un primer recull de les fonts que esteu consultant o heu de consultar per realitzar el treball. En funció de la temàtica del vostre treball, aquestes fonts poden ser de moltes menes: bibliogràfiques, arxivístiques, videogràfiques, fotogràfiques, entrevistes a persones, etc-.

4. Finalment el projecte ha de comptar també amb una planificació, en la que exposeu com heu anat organitzant el treball des del principi i com penseu desenvolupar les diferents tasques que us queden per fer fins a la conclusió del treball. Recomanem que feu la planificació més detallada i precisa possible.

La **datalímit d'entrega del Projecte** és el **8 de febrer de 2019**. S'han de presentar dues còpies: una per la coordinadora del Mòdul 1, la professora Montserrat Claveria, via Campus Virtual, i la segona pel vostre tutor en el format que ell us indiqui.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Assistència i participació activa als seminaris	30 %	48	1,92	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13
Presentació escrita del projecte del treball de fi de màster	50 %	176	7,04	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
Tutories seguiment del projecte del treball de fi de Màster	20%	60	2,4	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13

Bibliografia

Seminari 2

Tresors d'orfebreria i esmalt al romànic català. De la recerca històrica a la recuperació patrimonial i museogràfica

Barrachina, Jaime, "Romànic. Arts sumptuàries", *Art Català. Estat de la qüestió, Ve congrés del CEHA*, Barcelona, 1984, p. 149-167.

Catalunya Medieval, Barcelona, 1992 (catàleg d'exposició).

Duran-Porta, Joan, "Els orfèvres a la Catalunya medieval", *Entre la letra y el pincel: el artista medieval. Leyenda, identidad y estatus (actas del Congreso internacional Magistri Cataloniae)*, Almería, 2017, p. 239-247

Duran-Porta, Joan, "Tot forjant el tresor: els materials dels orfèvres a la Catalunya romànica", *Síntesi. Quaderns dels Seminaris de Besalú*, 3 (Arts i artistes a l'època romànica) (2015), p. 53-70.

Duran-Porta, Joan, "A Limousin Ciborium in Medieval Catalonia", *Romanesque Patrons and Processes: Design and Instrumentality in the Art and Architecture of Romanesque Europe*, Londres, 2018, p. 175-181.

Gudiol i Cunill, Josep, *Nocions de arqueologia sagrada catalana*, Vic, 1902 (segona edició revisada, 1931-1933).

Millenium, Història i art de l'Església catalana, Barcelona, 1989 (catàleg d'exposició).

Subías Galter, Joan, "Els Pal·lis. Or i argent a l'orfebreria romànica catalana", *Miscel·lània Puig i Cadafalch*, Barcelona, 1947-1951, I, p. 373-382.

Thesaurus/Estudis. L'art dels bisbats de Catalunya, 1000-1800, Barcelona, 1986 (catàleg d'exposició).

La bibliografia dels Seminaris 1 i 3 es proporcionarà a classe